

Román–magyar folklór-párhuzamok

„Erdélyen innen – Alföldön túl. A Fekete-Körös völgye a századfordulón” címmel március 16-ig látható kiállítás a budapesti Néprajzi Múzeumban. A tárlat anyagát 1911 őszén, másfél hónapos helyszíni kutatómunkája során Györffy István, frissen végzett néprajztudós gyűjtötte a Nagyváradtól délkeletre eső területen. Ez akkoriban földrajzilag elzárt világ volt, ezért az ottani folklór ősbibnek számított a modernizálódó Magyarország paraszti világáénál. Bonyolította a helyzetet, hogy a XX. század elején az Erdélyi-sziget-hegység völgyeiben a román többségű népesség közé ékelődve élt az a húszezernyi magyar, akikhez képest a javarészt hegyes vidékeken lakó románság még régebbi hagyományokat őrzött. Györffy István példás újítása és nyitottsága főként abban állt, hogy párhuzamosan kutatta, s dolgozta fel a falusi kultúrák etnikai sajátosságait, illetve hatásukat egymásra. Bartók Bélához hasonlóan, aki akkoriban román barátjával, a belényesi görög katolikus főgimnázium tanárával – Ioan Bușițiával – éppen ugyanott kutatta a román és magyar dallamvilág kölcsönös átvételeit.

A bihari románok és magyarok rendszeres találkozásainak szokásos színhelyei olyan kis mezővárosok, mint a közeli Belényes (Beiuș), Nagyszalonta (Salonta) és Tenke-fürdő (Băile Tincea) hetivásárai voltak. Itt cserélték el a sík vidéken élő magyarok a mezőgazdasági termékeiket vagy állataikat az erdős-hegyes tájakon élő románok fából faragott használati tárgyaira, cserépedényeire és egyéb áruira. Györffy maga is hatvanhat új kerámiát vásárolt ezeken a piacokon, amelyeket remek rendezői ötlettel most egy csoportban úgy helyeztek el, ahogy egykor a ponyván árulták. A korrhú környezetüket a belényesi baromvásár felnagyított fényképével, valamint a gerendakorlátra támaszkodó, vászonruhába és szűrűjassba öltözött románokkal biztosítják. A jeles kutató tucatnyi magyar és román bútort s hetvenöt – köztük sok páros vagy több részes – viseletet is begyűjtött. Használati tárgyakat is beszerzett, számtalan rajzot, térképet, feljegyzést, valamint közel háromszáz felvételt is készített. Ez utóbbiakat korának legfrissebb technikai újításával, sztereó fényképezőgéppel rögzítette. Térhatású témákat (például Köröstárkány, Tárcaia határában sarlóval arató nőt és kaszát használó férfit) fotózott üvegnegatívokra, másrészt színes képeket készített ugyanebben a faluban (többek között ünnepi öltözetű fiatal házaspárokat, vasárnapi vászonviseletben, szűrűjassban és börmellényben feszítő, különféle életkorú magyar férfiak szalmakalapos vagy posztókalpagos csoportjáról) autokróm lemezekre. A fővárosba visszatérve, kutatási eredményeit több tanulmányban, gazdag képanyaggal tette közzé.

Ami a népviselet változásait illeti, az Alföld keleti szegélyein lassan, de biztosan folyt a mezőváro-

Két „eladósorú” leány a tanítóval, Körösjánosfalva (Ioania)

Légény és gyermek szarvasmarhával, Köröstárkány (Tárcaia)

Román hombárszékény, Magyarremete (Remetea) 19. század első fele

sok paraszti lakosságának polgárosodása. A bő ujjú inget és a bőgatyát fokozatosan kiszorította a posztóból készült, testhez álló viselet. Az Alsó-Körös mentén viszont párhuzamosan tovább használták a vászonöltözetet, bár jobbra csak munkában vagy alsóneműként. A folyó felső szakaszán az elzártabb románság az utcán és a piacon is ezekben járt. A csizma, papucs vagy bocskor hordása és a mezítlábas változatok tovább árnyalták a képet. Érdekes különbség volt az is, hogy a magyar népviselet színeiben (talán református vallásuk puritán szemlélete miatt) sokkal visszafogottabb, és szabásvonalában, alapanyagaiban jóval egységesebb volt, mivel a kisebbségben élő magyarok ezekkel a külsőségekkel is őrizték a nemzet-tudatukat. A románok ruházódása szinte falvanként változott. Náluk a színek is sokkal rikítóbbak voltak, mert a többségi lakosság épp a sokféleséget hangsúlyozta. Ha a hozományládákat nézzük, fordított helyzettel szembesülünk. A vegyes lakosságú Magyarremete (Remetea) natúr bükkből ácsolt román hombárszekerénye (XIX. sz. első fele) még körzővel és vonalzóval rajzolt, vésett mértani ábrákkal díszített, miközben Körösjánosfalván (Ioaniș) az ezzel egykorú, fenyőfából készült magyar „tulipános láda” tarkabarka festett csokrokkal virít. Hasonló a helyzet a kerámiák esetében is: a köröstárkányi magyar konyha fali cseréptányérai és polcon sorakozó szilkéi, bögréi vagy csuprai szinte kizárólag növénymintások, a mérági (Mierag) román konyhában viszont a padkán álló füles kan-

nák egyszínűek, a tálak pedig legfeljebb körökkel, csíkokkal ékesek. Közös vonás, hogy a bútorait már belényesi iparos mesterektől rendelték, ám a lakberendezés némileg így is különböző maradt. Körösjánosfalván a magyar „tisztaszoba” magásra vetett ágyai már-már a gerendából ácsolt mennyezeti érték, az ablakok fölött pedig virágos tányérsor kapott helyet, míg Tárkányka (Tărcăița) román utcai szobájában az alacsonyabb ágy fölött a lécekről házilagosan szőtt törölközők lógtak alá, amelyek az ablakok fölött is, minden egyes tányér mögé függesztve tovább folytatódnak. A falitükör fölé itt görögkeleti ikont tettek a fő helyre, de hosszan folytathatnánk még a különbségek felsorolását...

A rendezői hármás – *Gebauer Hanga*, *Granasztói Péter* és *Katona Edit* – a településszerkezetet vagy az építmény-típusokat érintő kutatásokat illetően is – a temetőktől a gazdasági mellékhelyiségeken át a szénáskertekig – lelkiismeretesen alkalmazkodott Györfly István alaposságához. Előzetes helyszíni tanulmányokat is végeztek. Különös tekintettel voltak Körösjánosfalva 48. számú sarokházára, amely a XIX. század derekán épült és máig megőrizte eredeti formáját, pedig már az építető család sokadik nemzedéke lakja. A mai tulajdonosok éppoly szívesen beszéltek életükről, ünnepeikről és dolgos hétköznapjaikról a magyar fővárosból érkezett néprajzkutatóknak, ahogyan azt Györfly István érdeklődésére az elődeik is tették...

Wagner István

Körösjánosfalva (Ioaniș) 43-as sarki háza ma (Gebauer Hanga felvétele)